

ОСВІТНЬО-ВИХОВНІ МОЖЛИВОСТІ ЗАСОБІВ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЯК ПРЕДМЕТ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У даній статті розкрито зміст освітньо-виховних можливостей різних засобів естетичного виховання, які сприяють естетичному розвитку людини.

Ключові слова: естетичне виховання, естетичний розвиток, засоби виховання, праця, спілкування, природа, мистецтво.

Постановка проблеми у загальному вигляді. За умов реформування сучасного освітнього простору особливого значення набуває оптимізація виховного процесу шляхом його естетизації, що вимагає удосконалення естетичного виховання. Існуюча освітня система не може в повній мірі забезпечити естетичне виховання, тому виникає необхідність в пошуку засобів естетичного впливу, які сприяють не тільки набуттю знань, розумовому розвитку людини, але й розвитку естетичних інтересів, потреб нового спілкування у різних сферах, творчості. Означена проблема набула висвітлення у поглядах учених, дослідників В.Бутенка, М. Миропольської, Г. Падалко, О.Рудницької та ін.

Формулювання цілей дослідження. Отже, мета нашого дослідження полягає у розкритті змісту освітньо-виховних можливостей різних засобів естетичного виховання, які сприяють естетичному розвитку особистості людини. Зважаючи на необхідність успішного вирішення даної проблеми нами окреслено завдання:

- визначити та розкрити основні види засобів естетичного виховання, які забезпечують ефективність виховного процесу.

Результати дослідження. Естетичне виховання відбувається у всіх сферах людської діяльності, але перш за все у щоденній діяльності – у ставленні людини до природи, до інших людей, до самого себе, до звичаїв, форм поведінки, до світу речей, що оточують людину, до мистецтва. Досліджуючи процес естетичного виховання, науковці виділяють основними засобами його здійснення працю, спілкування, природне середовище, мистецтво.

Праця як засіб естетичного виховання визначається у багатьох наукових доробках дослідників. Видатні педагоги А.Луначарський, А. Макаренко, В. Сухомлинський звертали увагу на те, що у процесі праці молоді повинна бути присутньою духовність, тобто сам труд слід піднімати до рівня “духовної потреби”, пов’язаної з натхненням, творчістю, моральною чистотою, усвідомленням соціальної її цінності.

Праця, зазначав В. Сухомлинський, проникнута естетичними спонуканими і відчуттями, постійно розвиває й укріплює почуття краси трудової діяльності, прагнення не тільки до високопродуктивної, але й красивої роботи [5: 71].

За результатами досліджень визначено, що естетично виховується людина діяльністю, справжньою зацікавленістю в праці. За твердженням Д. Кучерюк, наука володіє достатнім обґрунтуванням, отриманими висновками про пряму залежність відношення робітника до своєї праці, добросовісного і якісного виконання роботи від стану загальної культури людини, широти її поглядів на світ. Вся історія людства показала, естетична взаємодія людини зі світом відбувається через повне виявлення, розвиток природних її задатків, концентрацію їх у здібностях. Труд як носій духовно-естетичного досвіду є джерелом і способом ствердження духовно-практичних цінностей людського буття, що відображає наближення або відчуження виробництва та естетичних інтересів суспільства [7: 297-298].

Проте, не будь-яка праця приносить людині насолоду. Дослідники у наукових доробках звертають на це увагу. На думку Т. Аболіної, Н. Миропольської, естетичне виховання особистості здійснюється в наслідок розвитку творчої праці, яка усвідомлюється людиною як вільний прояв її сил і здібностей, як велика перетворююча сила [1: 73]. Усвідомлене набуття у трудовій діяльності навичок до формотворення за законами краси, привнесення у взаємовідносини з людьми, у ставленні до природи здібність сприймати та

цінувати такі об'єктивні основи краси, як гармонія, впорядкованість, пропорційність і т.д., утворюють фундамент для цілеспрямованого формування високої культури почуттєвого світу.

Отже, першочергово постає питання організації праці, яка виражає духовні потенції людини, здійснює її творчі цілі та надає можливості самореалізації. Водночас слід зазначити, що процес здійснення праці опосередковується спілкуванням, яке створює умови психологічного клімату його учасників, тобто може здійснювати виховний вплив на учасників процесу.

Спілкування – могутній і прекрасний засіб естетичного виховання. В основі можливостей естетичного виховання у сфері спілкування виділяють естетичні потреби в освоєнні та оцінці освоєного світу; в красі людських відносин. Потреба людини у спілкуванні на різних вікових етапах виявляється дуже активно і залежить від домінуючих мотивів та змінюється водночас з орієнтаціями.

У спілкуванні людина набуває знання, досвід, опановує мову, вчиться мислити, відчувати. Спілкування відкриває їй культуру як сукупність досвіду всього попереднього розвитку людства.

Таким чином, спілкування – умова життя людини, умова її нормального розвитку та буття, необхідна складова у видів людської діяльності. Естетичне спілкування передбачає внутрішню красу відносин – любов, повагу, співчуття.

Науковці М. Каган, Н. Киященко наголошують, що виховання покликане сформувати естетичне ставлення до людських взаємостосунків, шляхом розкриття естетичних моментів спілкування через пояснення, аналіз, освіту і, в першу чергу, через сам характер спілкування, а також відповідну організацію спілкування [8: 120].

Отже, виникає проблема організації спілкування, використовуючи різні форми, які б створювали виховні умови. Науковцями здійснювалися дослідження щодо вирішення даного питання.

Естетика спілкування розкривається через естетику слова та культуру мовлення. За твердженням науковців у мові передається не тільки логічний зміст, але й естетичне враження, що слово володіє властивістю передачі почуття, багатозначності, образності.

Однією з істин, писав В. Сухомлинський, моєї педагогічної віри є безмежна віра у виховну силу книги... Виховання – передусім слово, книга і живі людські відносини... Книга – це могутня зброя, без неї я був би німим недорікуватим... Умна, натхненна книга нерідко вирішує долю людини [6: 398]. Слово вчителя – інструмент впливу на душу вихованця, який нічим не замінити. Мистецтво виховання включає передусім мистецтво говорити, звертатися до людського серця.

Такий погляд підтримували інші науковці. Великий резерв, зазначає Н.Миропольська, надання педагогічній праці з естетичного виховання творчого характеру міститься у русі від навчання, освіти до виховання, в якому істотною роль покликано відіграти спілкування вихователя та вихованця [1: 12-13].

Узагальнюючи підходи педагогів до визначення та розкриття різних форм естетичного спілкування, можна виділити таке положення, що сприйняття мистецтва є моделлю спілкування, яка дозволяє вирішити питання естетичного розвитку людини.

Проте на сучасному етапі виникають нові проблеми естетичного спілкування, такі як проблема сучасної молодіжної субкультури та контркультури, яка вимагає естетичного сприйняття, оцінки, що виникають у процесі спілкування. Цей процес збільшує дистанцію у спілкуванні між поколіннями, зменшує роль старшого покоління у розумінні та підтримці молоді.

Природа як засіб естетичного виховання. В системі педагогічних поглядів видатних науковців зарубіжної та вітчизняної педагогіки Я. Коменського, Ж. Руссо, Г. Песталоцці, В. Сухомлинського та ін. природа розглядається як наймогутніший засіб виховного впливу. Уроки краси рідного краю В. Сухомлинського є одним із яскравих прикладів ефективного

використання потенціалу виховання естетичного ставлення як основи духовного, патріотичного ставлення до Батьківщини.

У структурі естетичного виховання природа займає одне із вагомих місць. За твердженням Т. Аболіної, Н. Миропольської, виключного значення для естетичного виховання мають безпосередні контакти з природою. Любов до природи, розуміння закономірностей її розвитку, багатства і різноманітності рослинного та тваринного світу, вічного оновлення природи, її неповторної краси розвиває розум, укріплює естетичні почуття, формує естетичні смаки [1: 74].

Досліджуючи використання потенціалу природи у виховному процесі І. Гончаров наголошує, що природа – дивовижний творець, який у своїй неповторній діяльності ґрунтується на вражаючих по своїй красі і доцільності конструктивних принципах та закономірностях. Вона надає рослинам і живим істотам визначені контури, чіткі форми, всілякі барви. В естетиці все це називається конкретно-чуттєвою красою [2: 101-105].

Працюючи над зазначеною проблемою, науковці намагаються виділити роль природи у виховному процесі. На думку Ю. Максимчук, освоєння прекрасного у природі, його осмислення і глибоке пізнання дозволяє молоді збагатити свої уявлення і поняття про прекрасне, отримати необхідні естетичні знання [4: 150].

Суспільство у процесі свого культурного розвитку все більше звертається до природи як джерела глибоких естетичних переживань, водночас своєю діяльністю приносить величезну загрозу екологічній кризі. Багато століть між людиною та природою існувала рівновага, що й обумовило особливе місце природи в естетичному досвіді людини і в її художній творчості. На думку В. Панченко, природа як гармонічна єдність двох витоків – природного і соціального – була для людини взірцем, етичною та естетичною нормою здорового та природного в житті суспільства і в художній творчості [7: 39].

Ми погоджуємося з підходами науковців про місце та роль природи в структурі естетичного виховання і водночас зазначаємо, що дане питання не втрачає своєї актуальності і на сучасному етапі. У процесі його розробки виявляються нові підходи. Важливий підхід, виділяє Г. Праздніков, збереження природи не як біологічне середовище існування, а як духовне багатство, що задовольняє естетичні потреби, відновлює наші фізичні сили, забезпечує нормальний психофізичний стан [8: 144]. Традиційна проблема естетичного ставлення людини до природи набуває за сучасної екологічної ситуації особливого змісту.

За певних умов, неможливість безпосередньо сприймати красу, гармонію, досконалість природних явищ, розуміти всі їх естетичні характеристики тощо, спонукають науковців до пошуку нових шляхів їх використання у процесі естетичного виховання, що сприяє підвищенню його ефективності. Відповідно в педагогічних працях зазначається, що в естетичному вихованні молоді значну роль відіграє не тільки сама природа, але й твори мистецтва, які їй присвячені. Велику користь приносить одночасне залучення молоді до сприйняття краси реальної природи й творів мистецтва.

Мистецтво як засіб естетичного виховання. Естетичне виховання формує людину всіма естетично важливими предметами і явищами, у тому числі й мистецтвом як його самим дієвим засобом. Естетичне виховання розвиває людину в основному не для мистецтва, а для його активної естетичної життєдіяльності.

Мистецтво неможливе без пізнання дійсності, але пізнання своєрідного. Г. Праздніков зазначає, що мистецтво прагне охопити всю різноманітність людських відносин і тому відображає явища дійсності, тобто предмет цих відносин, і конкретно, у всіх подробицях, і в більшому чи меншому узагальненні.

Живопис, кінематограф, театр вибудовують свої твори зазвичай на зображенні конкретних явищ дійсності, певних фактів та подій і вже через них виявляють та розкривають досліджувані ними відношення та взаємовідношення людей. Музика бере предмет цих відношень у гранично узагальненому виді і тому наче б то “знімає” їх, маючи їх на увазі неявно, а відношення людей передає ніби безпосередньо в їх становленні і розвитку,

в їх взаємостиканнях, їх переході у нову якість і т.п. Водночас і саме достовірне зображення буденних речей може придбати в мистецтві узагальнений і символічний зміст [8: 172-173].

Науковці виділяють могутнім джерелом естетичного виховання мистецтво. Образи мистецтва виявляють виключно емоційний вплив на людину. Вони спроможні пробуджувати почуття любові, ненависті, презирства, гніву або, навпаки, викликати гаряче бажання наслідувати яскраві позитивні приклади.

Але пасивне сприйняття творів мистецтва не дає підстави стверджувати, що цього досить для естетичного розвитку особистості. Виховне значення мистецьких творів зростає при їх засвоєнні, інтерпретації та власне включення людини до творчої діяльності.

У дослідженнях Т. Аболіна, Н. Миропольської зазначають, що естетичний розвиток особистості взаємопов'язаний із її творчою діяльністю. Знання про мистецтво допомагають їй усвідомлювати призначення мистецтва, а власна творча діяльність сприяє пізнанню особливостей специфіки його мови.

Водночас, дослідниці наголошують, що названі вище засоби естетичного виховання пов'язані між собою як складові частини єдиного процесу. Кожне з них має свою сферу застосування, але у тому випадку, коли ці засоби виступають у єдності, взаємозв'язку та взаємозалежності, може по-справжньому ефективно здійснювати естетичне виховання [1: 73-75].

Інший підхід у вирішенні питань естетичного виховання розкрито у дослідженнях М.Лещенко щодо естетизації педагогічного процесу за технологією створення естетичного поля, яка передбачає такі основні способи реалізації програми "Виховання мистецтвом": розроблення інтеграційного курсу; доповнення змісту кожної навчальної дисципліни естетичним компонентом, диференційоване вивчення предметів мистецтвознавчого циклу; періодичне проведення занять-блоків, де окремі мистецтвознавчі та загальноосвітні дисципліни інтегруються навколо спільних понять; викладання мистецтва як базової основи загальної освіти [3: 72].

Розглянуті засоби естетичного виховання покликані на формування естетичних почуттів, емоцій, смаків, інтересів, ідеалів, сприйняття тощо. На думку психологів Г. Костюка, П. Якобсона, характер, інтенсивність виявів, рівень сформованості естетичних почуттів залежать від емоційного моделювання виховного процесу. Адже особливе місце серед безлічі почуттів та емоцій належить естетичним, завдяки яким відкривається краса світу і краса людини.

Естетичне виховання виступає формою сприйняття і відображення навколишнього середовища через вираження емоцій, почуття, інтересу, насолоди, потреб.

Висновок. Здійснений аналіз наукової літератури показав, що в останні роки в українському суспільстві проблема естетизації освітньо-виховного процесу набула гостроти не тільки в педагогіці, але й усього суспільстві загалом.

Естетичне виховання спрямовує молодь на вміння цінувати красу: красу праці, побуту, поведінки людей і не тільки цінувати, а й творити нові естетичні цінності. Це питання набуває свого вирішення шляхом використання різних засобів естетичного виховання, а саме: природи, праці, спілкування, мистецтва.

Теоретичне осмислення освітньо-виховних можливостей засобів естетичного виховання дозволяє зазначити, що

- творча, естетична праця розвиває й укріплює почуття краси трудової діяльності;
- спілкування надає можливості виділити естетичні потреби в освоєнні та оцінці навколишнього середовища, в красі людських відносин;
- краса природи розвиває розум, укріплює естетичні почуття, формує естетичні смаки;
- мистецькі образи виявляють емоційний вплив на людину, пробуджуючи естетичні почуття, викликаючи прагнення наслідувати досконале та творити.

Отже, естетичне виховання є одним із процесів, який повинен ґрунтуватися на сутнісних силах і можливостях людини. Він забезпечує перетворення соціокультурного

досвіду суспільства у надбання особистості. Краса оточуючого світу, мистецьких творів набуває емоційно-чуттєвого характеру, а її зміст стає зрозумілим для людини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аболина Т.Г., Эстетическое воспитание в школе / Т. Аболина, Н.Мирополюская. – К.: “Вища школа”, 1987. – С.73.
2. Гончаров И Ф. Эстетическое воспитание школьников средствами искусства и действительности / Гончаров И Ф. – М.: Педагогика, 1986. – С. 39.
3. Лещенко М. П. Зарубіжні технології підготовки учителів до естетичного виховання/ Лещенко М.П.– К., 1996. – 192 с.
4. Максимчук Ю.В. Естетичне виховання студентської молоді у процесі клубної роботи: [методичний посібник] / Юлія Володимирівна Максимчук. – Херсон, Айлант, 2003. – С. 26.
5. Сухомлинський В.О. Духовний світ школяра / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5 т. – К.: Рад. школа, 1976. – Т. 1. – С. 209 – 400.
6. Сухомлинський В.О. Моя педагогічна віра / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5 т. – К.: Рад. школа, 1976. – Т. 1. – С. 398.
7. Эстетика: [учебное пособие] / Л.Т. Левчук, Д.Ю. Кучерюк, В.И. Панченко, М.Ю. Русин. – К.: Вища шк., 1991. – 302 с.
8. Эстетическая культура и эстетическое воспитание: кн. для учителя [сост.Т.С. Лабковская]. – М.: Просвещение, 1983. – 304 с.

Королёва И.И.

ОБРАЗОВАТЕЛЬНО-ВОСПИТАТЕЛЬНЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ СРЕДСТВ ЭСТЕТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ КАК ПРЕДМЕТ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ

В данной статье раскрыто содержание образовательно-воспитательных возможностей разных средств эстетического воспитания, которые способствуют эстетическому развитию человека.

Ключевые слова: эстетическое воспитание, эстетическое развитие, средства воспитания, труд, общение, природа, искусство.

Koroleva I.I.

EDUCATIONAL OPPORTUNITIES MEANS OF AESTHETIC EDUCATION AS A SUBJECT OF PEDAGOGICAL RESEARCH

This article focuses on the content of educational opportunities of different means of aesthetic education which contribute to the aesthetic development of human

Key words: aesthetic education, aesthetic development, means of education, labor, communication, nature, art

УДК 372. 3 (477)

Мельник Н.І.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ТА ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ США

У статті досліджено проблему реалізації педагогічних технологій формування особистості дитини в освітніх закладах США, проаналізовано особливості форм, методів та засобів реалізації педагогічних технологій. Встановлено основні чинники успішної реалізації завдань освіти США з формування активної особистості дитини.

Ключові слова: педагогічні технології, метод навчання, особистість дитини.

Постановка проблеми. Перед системою дошкільної освіти України постали нові завдання, шляхи виникнення зумовлені підвищенням ролі особистості людини в суспільстві, підвищенням вимог до кожної людини зокрема. Таке соціальне замовлення актуалізує